

Omgaan met auteursrechtelijk beschermde werken

Toestemming vooraf noodzakelijk

De Auteurswet vereist *vooraf* toestemming van auteursrechthebbenden voor reproduceren en openbaar maken van auteursrechtelijk beschermde werken. De rechthebbende kan de maker zelf zijn of zijn erfgenamen of anderen aan wie hij/zij het auteursrecht overgedragen heeft. Er rust auteursrecht op een werk tot 70 jaar na het overlijden van de maker, dan wel 70 jaar na eerste publicatie als het werk door een bedrijf is gemaakt. Archieven dienen daarom te zorgen dat van alle werken die ze digitaliseren en openbaar maken (op internet plaatsen) *vooraf* bekend is wie de auteursrechthebbende is en dat er toestemming is om te digitaliseren en/of openbaar te maken, eventueel tegen een bepaalde vergoeding. Het is raadzaam bij de overdracht van krantenarchieven of fotocollecties met de makers direct afspraken te maken over het hergebruik ervan. Enerzijds kan dat door overdracht van het auteursrecht, waarbij de rechten dus geheel bij het archief komen te berusten, anderzijds door het verwerven van gebruiksrecht, waarbij de archieven het recht krijgen om op afgesproken wijze over het materiaal te mogen beschikken, incl. plaatsen op internet.

Disclaimer helpt niet

Een disclaimer dat naar rechthebbende gezocht is en dat wie meent toch rechten te hebben zich kan melden waarna alsnog toestemming verkregen wordt of eventueel op verzoek van de auteursrechthebbende de foto's of andere bestanden verwijderd worden (zogenoeten 'notice and take down beleid') is *niet* conform de Auteurswet. In de rechtszaak tussen het IISG en de fotograaf Kors van Bennekom oordeelde de rechter dat het IISG het auteursrecht van Van Bennekom had geschonden, alhoewel bij de foto's vermeld stond dat Van Bennekom de auteursrechten bezat en de foto's verwijderd waren na melding van Van Bennekom bij het IISG.

In de uitspraak in de zaak Stadsarchief Rotterdam vs Pictoright staat o.m.: "Voor de rechtbank weegt hierbij zwaar dat het uitsluitend het – wettelijk – recht van de auteursrechthebbende is om te bepalen of, door wie, wanneer, hoe en tegen welke voorwaarden een werk openbaar of verveelvoudigd wordt en dat inbreuken daarop zo veel mogelijk voorkomen moeten worden."

Digitaliseren en offline digitaal presenteren mag wel

Digitaliseren (= verveelvoudigen in het woordgebruik van de Auteurswet) en openbaar maken zijn verschillende begrippen in de zin van de Auteurswet. Het is mogelijk als openbare archiefinstelling een kopie te maken van een werk (digitaal of fysiek) uit het oogpunt van behoud, zonder de vereiste toestemming vooraf. Dit is een van de uitzonderingen in de wet (art. 16n). Artikel 15h Auteurswet geeft erfgoedinstellingen het recht om foto's uit de collectie te digitaliseren alsmede om de foto's door middel van een besloten netwerk (dus offline in een eigen gebouw; de studiezaal is dus toegestaan) ter beschikking te stellen aan individuele leden van het publiek voor onderzoek of privé-studie. De Nederlandse wetgever heeft bewust de Europese richtlijn overgenomen dat digitaliseren door erfgoedinstellingen is toegestaan maar beschikbaarstelling alleen op terminals in de

gebouwen van de instelling. In de zaak IISG-Van Bennekom is dit door de rechter uitdrukkelijk bevestigd.

Moeilijke gevallen

In een heel aantal gevallen is het voor erfgoedinstellingen niet mogelijk om van alle auteursrechthebbenden toestemming voor het online zetten te verkrijgen, ofwel omdat deze na een zoektocht *onbekend of onvindbaar* blijken, of omdat projecten soms zo grootschalig zijn dat zoektochten naar individuele rechthebbenden onhaalbaar zijn. Bij werken zoals kranten, boeken e.d. is er het bijkomende probleem dat de uitgever (met wie afspraak gemaakt worden bij verwerving) *niet over alle rechten beschikt*. Zo zijn er de fotografen als makers en rechthebbende van afgedrukte foto's, maar ook journalisten, columnisten en andere schrijvers die als *freelancer* hebben meegewerkt en zelf de rechten op hun werk hebben behouden. Voor het digitaliseren en openbaar maken van een krant of boek zal hiermee rekening gehouden moeten worden dat al deze rechten afzonderlijk geregeld moeten worden. Dit is onder het probleem geweest in de rechtszaak tussen Erfgoed Leiden en LIRA/Pictoright.

Een vergelijkbaar probleem doet zich voor bij *foto's en affiches*. Daarop kunnen weer andere auteursrechtelijke werken afgebeeld zijn, zogeheten geïncorporeerde werken. Op een affiche van een museum kan een schilderij staan of op een foto van een stadsgezicht een beeldhouwwerk. Wanneer het afbeelden van dit kunstwerk auteursrechtelijk beschermd is, dan kan men ook de affiche of foto niet zonder regeling met de maker publiceren, ook al zijn er wel afspraken met de maker van het affiche of de foto. Onder meer in de rechtszaak Stadsarchief Rotterdam-Pictoright was dit een van de strijdpunten.

Bij *film- en geluidsopnamen* doet zich het probleem voor dat het vaak gaat om grote aantallen makers, zoals de regisseur, de producent, uitvoerenden, ontwerpers, schrijvers en componisten.

Verweesde werken

Verweesde werken zijn werken waarvan de rechthebbende (fotograaf, schrijver, maker) onbekend is, dan wel niet gevonden kan worden (incl. erfgenamen). Dat betekent dat er geen toestemming gevraagd *kan* worden voor reproductie en openbaarmaking. Hiervoor is op basis van EU-regelgeving een wettelijke regeling getroffen die het voor 'publiek toegankelijke erfgoedinstellingen' mogelijk maakt deze toch te gebruiken. De erfgoedinstelling dient *per werk* een zorgvuldig onderzoek ('diligent search') uit te voeren, waarbij minimaal een aantal verplichte bronnen geraadpleegd wordt, en daarvan verslag te doen en dit te melden bij een loket (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, RCE). NB: Deze regeling geldt alleen voor gedrukte werken, muziek en audiovisueel (film en video); zelfstandige fotografische werken en kunstwerken vallen er niet onder, maar weer wel als zij zijn opgenomen in gedrukt werk!

Samenwerken met CBO's

Collectieve beheersorganisaties (CBO's) kunnen namens de door hen gerepresenteerde rechthebbenden collectieve overeenkomsten sluiten. Het kan hierbij gaan om zowel Nederlandse makers en als om buitenlandse makers die via een overeenkomst met een buitenlandse zusterorganisatie door de Nederlandse CBO vertegenwoordigd worden. Jaarlijks dient een bedrag betaald te worden voor het op internet plaatsen van de betreffende werken. Hierbij wordt rekening gehouden met het aantal werken en de ouderdom daarvan. Er bestaan staffels voor aantallen werken.

Lang niet alle makers zijn aangesloten bij een CBO, het overgrote deel niet zelfs. Er kan dus de vraag opgeworpen worden wat de representativiteit van de CBO is. Voor regionale/lokale archieven geldt in nog grotere mate dan voor landelijke dat de belangrijkste makers van foto's of teksten niet aangesloten zijn bij Pictoright (beeldmakers = fotografen en beeldend kunstenaars) of LIRA (schrijvers, schrijvende journalisten).

Het is niet makkelijk om aan de hand van de bij een CBO lijsten aangeslotenen vast te stellen welke rechten je met een collectief contract hebt afgedekt. De lijsten van de CBO's zijn niet altijd helder, maar ook aan de kant van de archieven weet men vaak niet meer dan een naam. En om welke P. Jansen gaat het dan...? Ook bieden de lijsten lang niet altijd inzicht in de erfgenamen van makers. Juist voor de archieven met veel oude werken waarvan de maker (al lang) overleden is, is het zoeken naar erfgenamen een tijdrovende zaak.

De CBO's bieden in de licentieregeling voor de bij hen aangesloten makers een vrijwaring aan voor het gebruik van werken van niet bij hen aangesloten en onbekende makers. Dit is een bepaling die erfgoedinstellingen tot op zekere hoogte vrijwaart van claims.

Een dergelijke vrijwaring heeft echter totdat Extended Collective Licensing niet wettelijk geregeld is, geen wettelijke basis.

Samenvattend

Het is verstandig om:

- Na te gaan of een werk (drukwerk, foto, tekening, film enz.) auteursrechtelijk beschermd is.
- Vooraf toestemming te regelen (evt. inclusief vergoeding) voor digitalisering en openbaar maken (op internet plaatsen).
- Auteurs- en/of gebruiksrecht zo veel mogelijk te regelen direct bij opname in de collectie; daarbij proberen dit in één keer te regelen voor de rest van de looptijd van het auteursrecht.
- Te overwegen de rechten van makers aangesloten bij een CBO in één keer te regelen via een collectieve overeenkomst. Deze overeenkomst wordt voor een aantal jaren aangegaan. Jaarlijks dient een afgesproken vergoeding te worden voldaan.
- Zorgvuldig onderzoek te doen naar verweesde werken (maker of rechthebbenden onbekend of onvindbaar). Deze mogen gebruikt worden als uit onderzoek de verweesdheid is gebleken en het onderzoek daarnaar goed gedocumenteerd/vastgelegd is.